

سوودانى و ماليكى... جهنگى سارد و زياتریش

(دواى سالیك له هەلبژاردنەكانى عێراق، "ویلايهتى دووهم" ياساكانى جهنگەكه دەگوێریت)

ن: عەلى سەراى

و: ئاوات ئەحمەد سولتان

جهنگى ساردى نيوان نوورى ماليكى و محەمەد شىع سوودانى له گەردايله. هەردوو لا بەخیرایى بەرەو شەڕگەى هەلبژاردنەكانى داهاوو دەپۆن. وهك سياسىيهكانى حزبى "دەعوەى ئىسلامى" و "چوارچيوەى هەماهەنگى" بۆى دەچن، لەویدا مەملانىكە بەئازار و كراوه دەبیت، مەگەر پێككەوتنىك له نيوانىندا پروو بدات.

وا گریمانه دەكریت سالى داهاوو، عێراقیيهكان نوینهرانى خویان له پەرلهمان هەلبژیرن، بەلام سەرۆكۆهزیرانى پیشووتر، نوورى ماليكى، هەولی خووى دەخاته گەر بۆ ئەوێ پێشوهخته ئەنجام بدریت. له هەردوو حالهتهكەدا یاریكەرەكان دانوساندن لەسەر ياسایهكى نوێ بۆ هەلبژاردن، دەكەن؛ بە جوړیک لهگەڵ گوڤراوهكان و هەولەكانى سوودانیدا بۆ كیشمەكیش لهگەڵ پیاوه گەرەكاندا، دیارترین گوڤراوى ناو گەمەكەيه.

گەرچى زۆرن ئەوانەى گومان دەكەن لەوێ دەنگدانى پێشوهخته ئەنجام بدریت؛ بەلام رەنگە هەر ئاماژەكردن بۆى، خووى له خویدا كارتىكى گوشار بېت بۆ سەر سوودانى و له ژینگەى جهنگى نەرمدا بەكار بهیئریت، چونكه ئەوێ له وادهى هەلبژاردن گرنگتره، ياسا نويیهكەيهتى.

ماليكى له هەموو سياسىيهكانى تر زیاتر شەيدای دەرشتنى ياسايله. كهسانى نزیك لێى و خەلكانىك كه له نووسینهوێ دەرشته و پێشنيارهكاندا له بەرژوهندیى ئەو كاریان كردوو، دەلێن ئەم پیاوه بێر له "نانهوێ تهله" بۆ سوودانى دەكاتوه، چونكه ئەو به هیواى ئەوێه بۆ جارى دووهم، پۆستهكەى وەربرگرتیهوه، زیاتر لهوێ خووى سەرقال بەكات به بهختی تاییهتى خووى له پەرلهمانى داهاوویدا.

ماليكى "باوكى دامەزرىنەر"

ماليكى وها سەيرى خووى دەكات كه دروستكەرى پادشا بېتاجەكانه. ئەو پادشایانەى لای ئەو كار دەكەن، له خزمەتى پرۆژیهكەدان كه سالى ۲۰۰۶ دەستى پێ كردوو؛ ئەو پرۆژەى باروودوخ و چارەنووس تاجى سەرۆكايهتیی حكومەتیاى كرده سەرى. ئەوكات وهك جیگرهوهیهكى نەناسراو بۆ ئیبراھیم جهعفرى هات، كه هاوكیسه ئێرانى – ئەمریکیهكه، له عێراق رەتى كردبووهوه.

ماليكى زۆر لهوانى تر زیاتر فیڤرى هونەرەكانى سیاست بووه. كهسانىك كه له ماوهى دوو دهیهى رابردوودا كاریان لهگەڵدا كردوو، یان دژایهتیاى كردوو، دەلێن زۆر شارەزای هاتوچو و گوێزانەوهى

تەردەستانەيە لە نيوان جەمسەرەکاندا؛ لەپال ئەوەيشدا زۆر لايەنگيرى مەزەبەكەيەتى؛ ئەم دوو خالە “شيعە ھەلپەرسەت و ترساوھەکانيش” بەرھەو لای ئەو کيش دەکەن.

تەنانەت دواى ئەوھى لە حکوومەتيش چووھ دەرھوھ، ھەرھەك باوکی پرۆژەى سياسىي شيعە ماىھوھ. ھەر کاتيک سيسئەمەكە دووچارى ھەرھەشە بيئت، حزبەکانى ئەو “تائيفە” يە ھاناي بۆ دەبەن؛ تەنانەت ئەگەر ھەرھەشەكە لەناو شيعە خۆشيشيھوھ بيئت. ئيتەر ھەك سەرکردەيەكى پيشووى حزبى دەعوە دەليئت، ماليكى خۆى “باوکی دامەزرىنەرە و ھەموو ئەوانى تر کور و نەوھن.”

ماليكى خۆى ھەك “رەزگارکەرى شيعەى عيراقى ھاوچەرەخ” ناساندوھ. کاتيک موقتەدا سەدرى سەرکردەى رەوتى سەدر ھەولى دا لييان ھەلبەگەرپتەوھ و لە حکوومەت دەريان بکات، ھەرھەك ھەوھە ماىھوھ يەمانئيتى سوننە و کورد (٢٠٢٠) ھەولى خۆيان دا، ھەر ماليكى بوو كە سەرلەنوئ شيعەکانى كۆ کردوھ. بە راي زۆر كەس، لەو كاتەوھى حکوومەتەكەى محەمەد شىع سەودانى پيک ھاتوھ، رۆلى ماليكى لە “چارچيۆھى ھەماھەنگى” دا بووھتە ھۆى ئەوھى ھەك سەرپەرشتيارى دەولەتى قوولى شيعە، دەربكەويئت. لە عەقلى ماليكىدا، ئەو تاكە قوولاييھەتى.

سەرۆكەزىراني پيشووتر، چاوھروانىي ئەوھى لە ھاوھەيمانەکانى ھەيە بەسەر پيگە ميژووييھەكەى ئەودا و سنوورى سەرۆكايەتبيھەكەيدا باز نەدەن، بەلام ئەگەر كەسانپك كە ماليكى خۆى دروستى كردوون و پرۆژە سياسىيھەكەيانيشى بۆ خولقاندوون، ليى ھەلبەگەرپتەوھ، چى روو دەدات؟ ئەگەر سەودانى پريارى دا خۆى بۆ جارى دووھم بپاليويئەوھ، چى دەبيئت؟

“كۆرە گومراکە”

کاتيک ھيژەکانى ئەمريکا عيراقيان داگير کرد و پرتيىمى “سەددام حسين” يان رووخاند، سەودانى ئەندازيارى كشتوكال بوو؛ لە پاريزگاي ميسانى باشوور كارى بۆ حکوومەت دەکرد. ئەو فەرمانبەريكى پلەبەرز بوو و، كورپى خيژانپكى شيعەى ئۆپوزيسيۆن بوو، بۆيە كرا بە ريكخەر لە نيوان ئيدارەى شار و دەسەلاتى فەرمانرەواى ئەمريكى لە بەغدا، بۆ بەريکردنى كاروبارەكان.

لە سالانى دواتردا، سەودانى پلە بە پلە لە ئيدارەى گشتيدا سەر كەوت. ئاشكرا بوو كە ئەم پياوھ شارەزاي ژيانى ناو دامەزرانوھ حكوومبيھەكانە و، دەتوانپت لە بەردەم ھەلكشان و داكشانەكانيدا خۆى رابگريئت. ھەك ژمارەيەك لەو سياسىيانەى لايەنگرى ئەون، دەليئن؛ بە شيوھيەكى زۆر شارەزا و ليژانانە دەزانپت رەفتار بکات.

وا ديارە ماليكى دركى بەوھ كردوھ كە سەودانى “پياوھ گونجاوھەكە” يەتى. ئيتەر لە حکوومەتەكانى دواتردا ھەك روكنپكى جيگير وا بوو؛ لە سى حکوومەتدا ھەزيرى مافى مروّف و بازرگانى و كار و پيشەسازى بووھ. پياوې ريزى دووھم يان كەمپك خوارتر بوو، بەلام لە رووكارى گشتيى پرۆژەى شيعەدا، بە دريژاييى سالان ديار بووھ.

لە سالى ٢٠١٩، سەدان ھەزار لاوى شيعە ناپرەزايييان بەرامبەر حکوومەت دەربىرى. سەودانى لە پاپۆرى حزبى دەعوە دابەزى و سوارى بەلەميكى بچووك بوو. حزبى “رەوتى دووفورات” ي دامەزراند و ھەولى دا

بجیته ناو یانهی گه وره پیاوانی شیعه وه. دواى دوو سال و به ریکه وتنیکی قورس، کرا به سه روکی حکومت.

له تشرینی یه که می ۲۰۲۲، سوودانی چوه مالی هادی عامری و کاغزیکی پی بوو؛ چهند خالیکی تییدا بوو که داواى دهکرد سه رپرشتیاری حکومت له “چوارچیوهی هه ماهه نگی” پییانه وه پابه ند بین. مالیکی و قهیس خه زعه لی، سه رکرده ی جوولانه وهی “عه ساییبی ئه هلی هه ق” لای خو یانه وه خاله کانی خو یان خسته به رده می سوودانی تا له ماوه ی پوسته که یدا جیبه جییان بکات.

ناوهروکی ئه و نامه یه ی درایه دهستی سوودانی، په رچکرده وهی “عه قلی مالیکی” بوو، که دواتر دزه ی کرده ناو گوتاری “چوارچیوهی هه ماهه نگی” یه وه؛ به وهی “ئه ندازیاریکی کشتوکال راسپیردراوه ئه رکی سه روکوه زیان وه رگریت.” سوودانی ویستی له وه زیاتر و گه وره تر بییت. به هیمنی له حکومت دهسبه کار بوو، چونکه روژانی سه رتهای ته رخان بوو بو پاکتاوکردنی که لتووری مسته فا کازمی پیش خو ی. لانیکه م رینماییه کانی ‘چوارچیوه’ جه ختیان له سه ر ئه وه دهکرد.

خواستیه کانی سوودانی

دواتر سوودانی به ئامازه یه کی به هیزه وه خواسه کانی خو ی ئاشکرا کرد. خو ی و ژماره یه ک له وه زیره کانی وه ها پیشکesh کرد، که ده یانه وییت ته رکیز بکه نه سه ر خزمه تگوزارییه کان و گه شه پیدان؛ ئه مه ییش دواى ئه وه ی بوودجه یه کی سیینه ی به پشتیوانییه کی دارایی گه وره وه بو زامن کرا.

به نیسبه ت چوارچیوه ی هه ماهه نگییه وه، حکومتیک خزمه تگوزاری پیشکesh بکات، مه ترسیی سیاسی نییه؛ بگره وه ک سیاسییه شیعه کان ده لین، “له خولقاندنی قورساییه سیاسییه کاند” ئه مه هیچ مانایه کی نییه. ئه وان ئه مه وه ک “خزمه تکردنیکی پیچه وانه ی به قازانجی خو یان” ده بینی، له گه ل به رده و امبوون له چاودیرکردنی خواسته کانی سوودانییدا. ژماره یه ک سیاستمه دار ده لین دواى دوو سال له فه رمانزه واییکردن، سوودانی کونترولی نزیکه ی ۵۰ په رله مانتاری کردوه که به کرده وه له “چوارچیوه ی هه ماهه نگی” جیا بوونه ته وه؛ ئامازه ییش ده کات بو ئه وه ی هه ر په رله مانتاریکی پیشوو ئه گه ری ئه وه ی هه یه له بارسته نوییه که ی سوودانییدا له په رله مانی داهاتوو، ئاماده بییت.

ئه و زه بره پرنزازره ی به ر چوارچیوه و مالیکی کهوت – سوودانی هیواداره وا بییت – هاوپه یمانییتی سوودانییه له گه ل سی پاریزگار به هیزه که دا: ئه سعه دی عیدانی له به سره، محمه د مه یاحی له کوت، نه سیف خه تابی له که ره به لا. هه رسیکیان له “چوارچیوه ی هه ماهه نگی” هه لگه راونه ته وه. “شه رق ئه وسه ت” قسه ی له گه ل چهند سه رکرده یه کی شیعه دا کرد، که سه رقالی خه ملاندنی بکه ره کانن به ژماره؛ ئه وان قورساییه سوودانییان به نزیکه ی ۶۰ په رله مانتاره وه به زیاتر خه ملاند. خه لکانیک هه ن گه شبینن به وه ی قورساییه که له مه ییش زیاتر بییت.

دانراوه کانی ناو حیسابی مالیکی

له ئاداری راپردودا، مالیکی ریگه ی له سوودانی گرت. بو باسکردنی چاره نووسی سوودانی، خو ی به نمونه هیئایه وه. له دیمانه یه کی ته له فزیونیدا وتی: “له هه لبژاردنه کانی سالی ۲۰۱۶ دا ۱۰۳ کورسیم برده وه

و نهبوومه سهروكي حكومته (...). چونكه سازانى سياسى پرووى نهدا؛ ئىستا ماناى چييه كه سيك ٦٠ كورسى به دهست بهيئيت؟ هيچ! به تهنيا ژمارهكان بهس نين.

به گه پانهوه بو ئه و ميژووه، ماليكى به كردهوه براوه بو، به لام چونكه نهيتوانى كوڤايي شيعه و كورد به دهست بهيئيت، ناچار بوو حهيدر عهبادى له ريزهكانى دهعه دهر بهيئيت وهك به ديلىك بو "ريزي دوهم" كه سيمايهكى نهرم بوو وهك سوودانى ئىستا. جياوازييه كه ئهويه كه عهبادى گه رچى به بوودجهيهكى نيمچه به تالهوه ئهركى جهنگى دزى داعشى كه تبووه ئهستو، هر گه پرايهوه بو ناو ريزهكانى "چوارچيوه" و به دهگمهن نهبيت سه رچيلى زياترى نه ده كرد.

بوچى ماليكى پيداگرى دهكات له سهه ته سكر دنه وهى بو ار له به ردهم سه رو كوه زيرانى ئىستادا؟ سه ر كردهى هاوپه يمانى "دهوله تى ياسا" پي وايه كه "شتيكي قبوول كراو نييه كه سيك سهه به تو بيت، كه چى پاره له كومپانيايهك رابكيشيت كه هى تويه." سياسيهكى ئاگادار بهم ساده ييه باسى ئه وه دهكات كه ئىستا ماليكى چون بير دهكات وه.

ماليكى پي وايه كه سوودانى له ره سىدى سياسى ئه وه ده بات، ئامرازه كانى دهوله تى قوول به كار ده يئيت، ده ست بو جه ماوهره تاييه ته كهى ئه وه ده بات، له دهره وهى هاوكيشه كه، له دهره وهى گرنگ ترين هاوپه يمانى عىراق، هاوپه يمانى نوئى دروست دهكات. كه ماليكى چاوديريى ئه م گورانكار يانه دهكات، بىرى ده كه ويته وه كه ئه و خوى "سوودانى دروست كرد و، ده بييت هر خويشى بيگه ريئيه وه بو ناو سيسته مه كه". ئه وهى راستى بيت، ئه و باوهرى به مه هيه.

له گه ل ئه وه يشدا، له ئىستادا ماليكى ناتوانيت شه ريكى كراوه له گه ل سوودانى بكات، چونكه نه ريته كانى ره وتى راستره وهى شيعه ي عىراق و پيوستيه كانى گه شه كردن و گه شانعه وهى ده ستان گرتووه، ههروه ها سه رو كى حكومه تيش چيتر ئه وه نده ئاسان نييه؛ ئىستا هه مان ئه و كه سه نييه كه به وه ره قهى "ماف و ئه ركه كانه وه" خوى كرد به مالى عامريدا. ئىستا بووه به چه قيك بو سازانى ئيرانى - ئه مريكى؛ ئه م هيش باشترين روله كه ده بييت سه رو كوه زيرانى عىراق بيگه ريئيت. ئه ي ماليكى له و پوستانه ها هر وا نه بوو؟

ئه وهى ماليكى ده توانيت له ئىستادا بو خستنى سوودانى كو نه هاو رپى بيكات، ئهويه - له مه ودائى دووردا - ياسايه كى نوئى بو هه لباژاردن دابريژيت كه سه رو كى حكومه ت له هه موو ده ستر ويشتوويى و توانايهك تا سامانى ده سه لات له هه لباژاردندا به كار به يئيت، دابمالييت. خويشى هر وا ده لييت؛ ده يه وييت سوودانى له و دهر فه ته ببه ش بكات كه ماليكى خوى له سالى ٢٠١٠ دا هه يبوو.

سه رچاوه كان ده لين دوو مانگه پسپورانى هه لباژاردن له گه ل ماليكىدا كار ده كه ن بو دارشتنى ياسايه كى نوئى بو هه لباژاردن و ئىستا له قوناغيكى پيشكه وتوودان، به تاييه تى دوائى به شداريكردى ياريكه رانى سوننه و كورد له كه شه وه واكه دا. به لام جيگه ي سه رنجه كه ماليكى ئاماده يه بو دارشتنى ياسايهك كه بردنه وهى بو فراهه م ناكات، به لكوو دوڤرانى سوودانى بو مسوگه ر دهكات.

له مه ودائى نزىكدا، ماليكى هه ولى ئه وه يش ده دات هاوپه يمانانى سوودانى راو بكات و بيانخاته داو. بريار دروستكه رانى ناو چوارچيوه ي هه ما ههنگى ده لين، كاتيک سوودانى ده گاته كو تا مه تره كانى هه لباژاردنى داها توو، شانسى ده بييت ئه گه ر بتوانيت يه كيك له سى پاريزگار ه به يزه كه لاي خوى به يليته وه. وهك

سیاسییه کی عیراقی دهلیت: "مالیکی ههرسیکیان دهرووخیئیت".

سوودانی ئاسان نییه

سهروکی حکوومهت دهزانیئت که له ههلبژاردنی داهاتوودا شیععهکان پرووبه پرووی دینامیزمیکی نوئی دهبنهوه، که رهنگه تییدا دارشتهی "چوارچیوهی هه ماههنگی" کوئاییه که ی بگاته له تبوون و گوئرانیا بۆ چهقی قورساییی نوئی؛ بهشیک له پلانه که ی سوودانی ئهوهیه سهروکی یهکیکیان بیئت. سوودانی دهتوانیئت ریگه له یاسا نوئییه که ی ههلبژاردن بگریئت و ههولهکانی حزبی دهعوه پووچهل بکاتهوه. کهسانیکی نزیک دهلین: "سهروکی حکوومهت وتووژیکی قورس له گهل سوننه و کورددا دهکات. کوملهلیک سازشی نوئی ههیه که رهنگه قایلین بکات چیشتخانه که ی مالیکی جی بهیلن".

گرچی له عیراق هیشتنهوهی هاوپهیمانان زامن نییه، بهلام سوودانی ههول دهادت لای خوئی بیانیهلیئتهوه؛ هاوکاتیش کار دهکات بۆ راکیشانی پالیوراوی زیاتر له ناو شیععه بههیزهکاندا، بهتاییهتی پاریزگارن و سهربازییهکان. "سوودانی له مالیکییهوه فیئر دهبیئت" و بهشیک له ئاژاوه که ی ناو چوارچیوهی هه ماههنگی "له خوئیاییوونی باوانی دامهزینهر و، بیزاربوونیانه له جهسارهتی قوتاییهکان". سهرکردهیه کی شیععه دهلیت، سوودانی تاکه یاخی نییه؛ خهزعهلییش له ههولیدا بۆ تیپهپرین له مالیکی، ههمان ریگه دهگریئته بهر.

ئهو که ئاگاداری که شوههوا ی جهنگی سارده له گهل مالیکیدا و مهیلی به لای سوودانییاده، دهلیت "سوودانی خوئی وهک شهریکیکی متمانه پیکراو پیشکeshی یاریکه ره سهرهکییهکانی ناوچه که، به ئیرانیسهوه، دهکات." له سهر ریگه ی شهریکایه تی پربه لیئ و پیوهست به ریکه وتنهکانی هیورکردنهوهوه رادهوستیئت، له په یوه نیدیدا به شیوهیه کی نوئی بۆ رۆژهلاتی ناوه پراست که بناغه که ی پاراستنی لانی که می سهقامگیرییه له عیراق.

"سیدارهکانی" ههلبژاردن

له کوئا سالی ته مهنی حکوومهتدا، جهنگی نهرم شیوهیه کی گهرمتر وهردهگریئت. زوریک وا گوومان دهبنه پشیوییهکانی ئهم دوایییهی عیراق له سهر "که یسهکانی گندهلی و تیوهگلانی کارمهندانی حکوومهت له فایلی گوماناوییهوه" به ته نیا هه خوگه رمکردن و ئاماده کارییه بۆ ئهوهی پروو دهادت. مالیکی و سوودانی پرووبه پروو بوونهوهی سنوورداریان هه بووه. سوودانی چهند گیمیکی بردهوه، بهلام سهرکردهی "دهولهتی یاسا" ش چهند خالیکی تومار کرد.

سیاسییه کی کورد نمونهیه ک بۆ ئهمه دههینتیتهوه: "له چهند مانگی رابردوودا، سوودانی ههولی دا به یاریدهی براوهکانی ههلبژاردنه ناوخیوییهکان، دهستی بگاته ههردوو حکوومهتی ناوخیویی دیاله و کهرکووک، بهلام مالیکی شارهزا و لیزان، پۆستی پاریزگاری له یه که میاندا یه کلایی کردهوه و له دووهمیشدا سازانهکانی سوودانیی شکاند." سیاسییه کی سوننه ی بهشدار له دانوسانه نهینیییهکاندا دهرباره ی هه موارکردنی یاسای ههلبژاردن، دهلیت: "له ئیستا بهدواوه، سیدارهکانی ههلبژاردن هه لدهخرین" و، پیشبینی نهخشهیه کی نوئی بۆ شیععه دهکات که کاریگه ریی له سهر هیژه سوننه و کوردهکان دهبیئت.

له گهل ئهوهیشدا، ئهوهی سیاسییه شیععهکان دهرباره ی جهنگی نهرمی نیوان سوودانی و مالیکی دزه ی پی

دەكەن و ئەوھى خەرىكە ھەولەكانى ئىسكشكاندن پىي بگات، پەردە لەسەر نىگەرانییەكانى پەوتى پراستپەوى شىعە ھەلدەمالن كە دوای دوو سال لە دەسپۆشتوویى و بەخۆنازىن، ترسى لە ئایىندە ھەيە.

مالىكى لارىي نىيە لەوھى سوودانى سەرۆكى بارستەيەكى بچووكى پەرلەمانى داھاتوو بىت. سەرکردەيەكى چوارچىوھ دەلپت: “نموونەكەى عەمار ھەكىم و ھادى عامرى و ئەوانى تر كە لە خولگەى دە كورسيدا بخولپنەوھ، خراپ نىيە” چونكە ئىستا شەپەكە “گەمەى ژمارەكان” ھەموو شتپك بۆ ديارىكردن و پىگريكردن ھەگەر دەخرىت بۆ ئەوھى شتى ناكاو پروو نەدات. “دەسەلاتى ژمارەكان سەر دەكەويت” چونكە باوھەرە باوھەكەى شىعە ئەوھىيە كە كارىگەرىي فاكترە كلاسىكىيەكانى ناو دىمەنى ھەلبژاردن، ھەك مەرجه عىيەتى ئايىنى و ئەمريكىيەكان؛ لە پووكانەوھدان. “لەبارەى ئىرانىش واى پى باشترە لە دوا ساتدا و دوای ئارامگرتن و چاودىرپىيەكى زۆر، ئىنجا دەستپوھردان بكات.”

بەلام سەرکردەكانى شىعە چاوەرپىي چىن لە كۆتايىي ئەم جەنگە؟ زۆرىك باس لە سى بژاردە دەكەن: سوودانى خۆى پابگرىت، يان بە سەرپەرشتىي لايەنىكى سىيەم، لەگەل مالىكى پىك بكەويت، ياخود يەكپىكان زەبرى قورسى بەربكەويت و بكرىتە دەرەوھ.

سەرچاوە:

<https://aawsat.com>